

קיצוץ לנו-לם

הקיצוץ הרחובי שעליו הוחלט השבוע הוא אמנם דרך קלה, אך לא מאוד יעילה, לנימון הוצאות 'צוק איתן' חוק תווי הקנייה הוא עוד הוכחה לכך שכונות טובות של המחוקקים לא מספיקות מול שוק מתוחסם

צער נטול מנהגות כלכלית. שר האוצר נפתלי

"קיצוץ רוחבי" הוא צירוף מילים בעל קסם רב והוא אהוד מאוד על קובעי מדיניות כלכלית. זו הדרך המהירה, הנוחה והפשוטה ביותר לגייס תקציב בזמן קצר ובמינימום זעזועים פנים-ממשלתיים. השיטה פשוטה מאוד: קובעים את הסכום הדרוש, בודקים מה שיעור מסך התקציב הקניית (התקציב הגמיש של הממשלה), וכל שר נדרש לקצץ באותו שיעור מתקציב הקניית של משרדו. זה פשוט, כי כל משרד נדרש למצוא את המקומות שמהם יקוצץ תקציבו. זה מהיר מכיוון שלא צריך למצוא סעיפים שבהם ניתן לקצץ דרסטית, והקיצוץ הוא גם מתון יחסית. וזה שומר על שלום בית, כי כל השרים חוטפים מכה דומה בעוצמתה, יחסית לגודל המשרד שבראשו הם עומדים.

זה בדיוק מה שקרה השבוע בממשלת ישראל, שהחליטה לבצע קיצוץ בתקציב לצורך מימון הוצאות מבצע 'צוק איתן'. הממשלה החליטה לקצץ סכום כולל של כשני מיליארד שקלים מתקציבי כל המשרדים, וליישם אותו בטכניקה המכונה כאמור קיצוץ רוחבי.

אבל האמת היא שקיצוץ רוחבי הוא אחת השיטות הגרועות ביותר לגייס תקציב על ידי הממשלה. הסיבה הראשונה והפשוטה ביותר היא משום שמדובר בפתרון קל, ולכן גם פתרון רע. הוא מבטא בדרך כלל חוסר יכולת להצביע על סדרי עדיפויות ולקבוע למשל אם כרע עדיף לקצץ בחינוך או ברווחה, בבריאות או בתרבות. גם כשמחליטים לגייס תקציב במהירות יחסית, אפשר וצריך לצפות מממשלה שהגיוס יבטא סדרי עדיפויות, לא רק ביעד התקציב אלא גם במקום שממנו הוא מגויס. קיצוץ רוחבי מבטא חוסר מחשבה לעומק, או חוסר רצון של מי שמנהיג את המערכת להנהיג ולהתמודד עם ההשלכות של צעדים מנהיגותיים אמיתיים.

סיבה שנייה, חשובה לא פחות, לבעייתיות בקיצוץ רוחבי היא הדרך שבה הוא מבוצע במרבית המקרים. מכיוון שקיצוץ רוחבי מתבצע בדרך כלל עקב צורך דוחק בתקציב למטרה מסוימת, ובמקרה שלנו מימון הוצאות מבצע 'צוק איתן', צריך לקצץ במקומות שבהם הקיצוץ מניב תוצאה מיידית, כלומר בסעיפים התקציביים הגמישים יותר. הבעיה היא שלא תמיד יש חפיפה בין הוצאות גמישות להוצאות מיותרות, ולא פעם ההוצאות המיותרות הן הקשיחות יותר. הדוגמה הטובה ביותר לכך היא תופעה מוכרת מאוד בשירות הממשלתי: כוח אדם מיותר. הבעיה הגדולה בכוח אדם מיותר היא שקיצוץ בו מהווה בטוח הקצר הוצאה ולא הכנסה. לפטר עובד זהו תהליך יקר, וכשמדובר בעובד מאוגד, ומרבית עובדי שירות המדינה מאוגדים, זה בדרך כלל תהליך יקר עוד יותר. כך שאם רוצים מקור למימון הוצאה מיידית, פיטורי

עובדים לא יכולים להיות תשובה טובה. התוצאה היא קיצוץ בסעיפים של רכישת שירותים, שהם אמנם גמישים יותר ניהולית, אך לא בהכרח נחוצים פחות. קיצוץ ממוקד, לעומת זאת, יכול למצוא את כסיי השומן שמהם ניתן לדלות את הסכומים הדרושים בלי לפגוע בפעילויות הנחוצות.

אמרתי לכם

לא בכל יום מזדמן לעיתונאי לומר לקוראיו "אמרתי לכם", אך השבוע נקרתה לפניי הזדמנות נדירה כזו. מי שגלגל אותה לידו הוא חבר הכנסת החרוץ יוני שטבוך, ואחד מהחוקים שהעביר במהלך תקופת הכהונה הלא ארוכה במיוחד שלו בכנסת. שטבוך, צעיר ונמרץ כאמור, קידם את הצעת החוק לפיה תווי קנייה ימכרו בכל מקרה במלוא ערכם הנקוב. בכך הוא ביקש להפסיק את התופעה (שיש בה באמת אלמנט מרגיז, חייבים להודות) לפיה בחזית התו נקוב סכום עגול ויפה בספרות מאויות עיניים, אבל באותיות הקטנות מובהר כי רכישה באמצעות התו בסניפי הדיסקאונט של רשתות המזון המכבדות אותו, תבוצע רק בשווי של 85-95 אחוזים מערך התו הנקוב.

חבר הכנסת שטבוך ביקש לשים סוף לתופעה, ובעל דפי עיתון זה, לפני כחצי שנה, הערכנו כי התוצאה תהיה שינוי במבנה שוק תווי הקנייה. כאן מגיע החלק שבו הימרתי לא נכון. אני הערכת שהתוצאה תהיה דחיקת דיסקי סניפי הדיסקאונט מהתווים, ואילו התוצאה בפועל הייתה שונה. מה שקרה הוא שההנחה שמקבלים המעסיקים והעובדים על תווי הקנייה הצטמצמה.

על מנת להבין במה מדובר, צריך קודם להסביר בקצרה כיצד עובדים תווי הקנייה. השיטה היא פשוטה: המעסיק, הוועד, או שניהם יחד, רוכשים את תווי הקנייה בהנחה מסוימת מערכם הנקוב. להנחה ישנם שני מקורות. הראשון הוא הקדמת התשלום: במקום שבעל העסק יקבל את הכסף זמן מה אחרי הקנייה, הוא בעצם מקבל אותו לפני הקנייה. המקור השני הוא צמצום הרווח על כל מוצר תמורת הגדלת המכירות. שיטה זו יכולה לטפח היתב הטוב שהרווח הגולמי (הפער בין המחיר שבו קונה העסק את המוצר למחיר שבו הוא מוכר אותו) הוא גבוה. במקומות שבהם הרווח הגולמי נמוך יחסית יש גבול להנחה שאפשר לתת תמורת הגדלת מחזור המכירות. זו הסיבה שבסניפי הדיסקאונט של רשתות המזון, שם הרווח הגולמי על כל מוצר נמוך יחסית, כובדו התווים בערך נמוך יותר.

אולם כאשר החוק אסר על שחיקת ההנחה בנקודות ספציפיות מצאו מנפיקי התווים פתרון פשוט: צמצום ההנחה על כל התווים. מנתוני חברת עוקץ מערכות עולה כי ההנחה הממוצעת ירדה מכ-17.5 אחוזים ל-7.5 אחוזים בלבד. התוצאה של צמצום ההנחה הייתה ירידת השווי הממוצע של המטנה לעובד בשעור של כ-13 אחוזים, לסכום של 189 שקלים. מי שתמיד עשה שימוש בתווים על מנת לרכוש מוצרים בסניפי דיסקאונט של רשתות המזון לא ירגיש בהבדל, אך מי שנהג לקנות בתווים אלה בגדים או כלים לקראת החגים נפגע מהצמצם שנוצר. הלקח מהסיפור הזה קצת מרגיז, במיוחד אם אתם מחזיקים. קשה מאוד לסדר את השוק באמצעות חוקים נקודתיים.

פרשנות

אמיר וייטמן

הפתרון הקל

למבצע 'צוק איתן' יש עלויות, וצריך לממן אותן. לכולם זה ברור, אבל השאלה הפוליטית היא איך בדיוק עושים את זה. ישנן שלוש אלטרנטיבות: לקצץ בתקציבים, להעלות מיסים או לתת לגירעון לתפוח - שזה בסך הכול מיסוי נדחה, היות שהמדינה תצטרך בסופו של דבר לממן את החובות האלה. אפשר גם כמובן לעשות קצת מכל דבר.

הבעיה עם עליית המיסוי היא שהיא פוגעת בפעילות העסקית, בצריכה ובתעסוקה. הבעיה עם העלייה בגירעון היא שיש בה סכנה ליציבות הפיננסית והכלכלית של המדינה והיא גוזלת משאבים. ואילו המכשול העיקרי שעומד בפני אלטרנטיבת הקיצוץ הוא שקשה להעביר אותם מבחינה פוליטית, משום שקבוצות אינטרסים תמיד מתנגדות להם. לכן הממשלה בחרה בקיצוץ רוחבי של שני אחוזים בתקציבי המשרדים, מה שמפחית שיש בצעד כזה הפגנת חוסר פוליטי. תקציב המדינה התנפח מאז המחאה החברתית של 2011 ויש בו כסיי שומן אדירים. למשל, תקציב משרד החינוך גדל בעשרות אחוזים לכל תלמיד בעשור האחרון, בלי שניתן להבחין בשינוי מהותי באיכות מערכת החינוך, ויש בה מקום להתייעלות. כנ"ל כמובן במשרד הביטחון, בתקציבי הרווחה ועוד. במשרדים מסוימים ישנם כסיי שומן גדולים יותר, והממשלה הייתה יכולה לנצל את המצב על מנת לקצץ באותם מקומות, אבל כאמור, מה שדרוש לחוד ואומץ פוליטי לחוד.

באותה הזדמנות, ישנם אנשים שגורסים שדווקא עכשיו צריך להגדיל את ההוצאה הציבורית, כביכול על מנת לתמוך את הכלכלה. אלא שכבר באמצע המאה ה-19 הכלכלן הצרפתי הנודע פרדריק בסטיאה הוכיח דרך המשל המפורסם של החלון השבור, שהורמת כספים על ידי הממשלה למטרה זו מגיעה על חשבון משאבים שנלקחים ממקום אחר ולכן מהווים בובור. אמנם חבל מאוד שהקיצוץ בתקציב לא עושה הממשלה בכך שהיא לא נכנעת לקולות הפופולרים וההפקות התקציביות.

הכותב הוא ממיידי התנועה הליברלית החדשה

מבזקים

הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה באזור ירושלים החליטה לחתום את התוכנית להפקת גז מפעלי שמן בשפלת יהודה. במהלך הדיון הארוך נשמעו נציגי החברה המקדמת את הפרויקט, IEL, כמו גם נציגי תושבי האזור המתנגדים לפרויקט ונציגי ארגוני הסביבה, ובסימום התקבלה עמדתם של האחרונים.

המועצה לענף הלול המליצה למשרד החקלאות לאשר יבוא של 22 מיליון ביצי לישראל בניסיון להתגבר על המחסור הניכר כבר בימים אלה ואשר צפוי להתגבר לקראת ראש השנה. ההמלצה היא לאשר יבוא של 18 מיליון ביצים למשוחקים (ביצים המיועדות לצרכן) ו-4 מיליון ביצים נוספות לתעשייה.

לאחר עשרות שנים שלא נקנו דירות בעבור הדור הציבורי, הורה שר השיכון אריאל חזקוני ל"מדידת" לרכוש כ-200 דירות באזורי ביקוש. בימים אלה נערך משרד הבינוי והשיכון להגדלת מלאי הדור הציבורי ב-1,000 דירות, לטובת מתן דירה לזכאים הנמצאים ברשימת ההמתנה.

ההסתדרות הודיעה על סכסוך עבודה בשירות המדינה, במוסד לביטוח לאומי ובשירות התעסוקה. ההכרזה באה על רקע המשבר בדואר ישראל עקב דרישת האוצר לפטר כ-1,500 עובדים נוספים, מעבר לציפויים של כ-1,000 עובדים שחוסכם עליו לטענתה, ובניגוד להבנות שהושגו לטענתה בין הצדדים.